

Savaş Ve Adalet Dair Felsefi Bir Çözümleme

A Philosophical Analysis For War And Justice

Dr. Öğr. Üyesi Yalçın ÇETİN

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi Anabilim Dalı, Hatay/TÜRKİYE

ORCID: orcid.org/0000-0003-2511-3602

ÖZET

Savaş nedir? Birbirlerine bir o kadar zıt görünen savaş ve adalet kavramları neden çoğu zaman bir arada anılır? Her savaş etraflıca anlaşılabilir mi? İnsanlar arası mücadelelerden devletlerarası savaflara bakıldığında, savaş ile insan doğasının neliği arasında ne gibi ilişkiler vardır? Savaşı anlamak, savaşı yaşamadan ne kadar mümkündür? İşte bu gibi sorulara çözüm ortağı olmak, çalışmamızın ana amacını oluşturmaktadır. Bu makalede ülkemiz felsefi ve edebi yazınında spesifik olarak pek irdelenmeyen “Savaş Hermeneutiği” kavramsallaştırması, savaş ve adalet bağlamında genel savaş felsefesi üzerinden açıklanmaya-yorumlanmaya ve çözümleyici bir tartışma zemini oluşturulmaya çalışılacaktır. Savaşın anlaşılması bağlamında savaş hermeneutiği, savaşın dilini, anlamını, açıklama temelli bir yorumlamaya tabi tutacaktır. Çalışmamız savaşa bakmada, onu anlamada filozofa bir nebze savaş muhabiriyle empati kurmayı, savaşın yarattığı sosyo-psikolojik durumları hissetmeyi ve tüm bunlardan sonra savaşı felsefi bir teraziye koyarak, onu hermeneutik yöntemiyle görmeyi, tartışmayı, nihayetinde savaşı anlamayı ve felsefesini yazmayı rol olarak verme denemesidir. Bu arada savaş, hangi koşullarda kaçınılmazdır, tüm savaşlar adaleti/hakkı bulmak için mi yapılır, bir savaş felsefi olarak disiplinler arası bakışla nasıl görülebilir gibi sorulara da cevap aranmaya çalışılacaktır. Sonuç olarak savaşı anlamak, onun sebeplerini, gelişimini, sonuçlarını kavramak, savaş olgusunun içindeki insan ve doğa tahribatını görmek; adalet ve savaş bağlamını, savaş hermeneutiğinin inceleme nesnesi yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Adalet, Savaş Hermeneutiği, Hak, Ceza

ABSTRACT

What is war? Why are the concepts of war and justice, often so contradictory to each other, often called together? Can every battle be thoroughly understood? When we look at interstate wars from human conflicts, what kind of relationships are there between war and human nature? How much is it possible to understand war, to survive war? This is the main purpose of our study to be a solution partner to such questions. In this article, the conceptualization of “Hermeneutics of war”, which is not specifically examined in the philosophical and literary literature of our country, will be explained and interpreted through the general philosophy of war in the context of war and justice and an analytical ground will be tried to be formed. In the context of the understanding of war, war hermeneutics will subject the language of war to an interpretation based on explanation. In our work we look at the war, it is a meaning to try to empathize with the philosopher a little war correspondent in the war, to feel the socio-psychological conditions created by the war and afterwards to see the philosophical balance of the war after all, see it by the hermeneutical method and finally to discuss the war and write the philosophy. The conditions of war are inevitable here, all the wars are made to find justice / right, and a battle will be sought to answer questions such as how a philosophical view can be seen from an interdisciplinary point of view. As a result, to understand the war, to understand its causes, its development, its consequences and see the destruction of man and nature in this war phenomenon; justice, and the context of war, the object of the investigation of war.

Key Words: War, Justice, Hermeneutics of War, Right, Criminal.

1.GİRİŞ

İnsan, var olduğu andan bu yana evrendeki her türlü değişim içerisinde ayakta kalmaya çalışan bir varlıktır. Evren, insanın diğer canlılar ile mücadelesine en azından savaş bağlamında pek sahne olmamıştır. Neredeyse tüm savaşlar, insanın insan ile mücadelesinden doğmuştur. Savaşların çoğunluğu, savaşan tarafların kendilerine haksızlık yapıldığını düşünmesiyle ateşlenmiş, haksızlık

söylemiyle yine kendilerine göre adaleti sağlama iddiasıyla ya da mevcut durumlarını koruma arzusuyla başlatılmıştır. Bu bakımdan savaş ve adalet ilişkisi iç içe geçmiştir. Savaş ve adaleti ortak paranteze alıp, değerlendirme metodu ise bizi ister istemez hermeneutik anlama ve yorumlama yöntemine götürmektedir. Savaş ve adalet, anlama temelli bir açıklamaya gereksinim duymaktadır. Gereksiz savaş çıkırtkanlığını bir nebze susturmak ve çağların yorgun adalet isteğini kamçulamak ancak her ikisini de anlamayı gerektirmektedir. Bir şekilde savaşların nedenselliğini tüm öyküsüyle anlatan tarih, bizden savaşı anlamamızı da istemektedir. Geçmişte kalan savaşların öyküsü, gelecekte yaşanacak olası savaş ve barış durumlarının öngörülebilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Sakıncası ve Yararı* (Nietzsche, 2006) adlı eserinde tarihin geleceğin hizmetinde olması gereken bir bilgi türü olduğunu söyleyerek, savaş ve adaleti nasıl bir tarihsel anlamaya tabi tutacağımızı bize örneklemektedir.

Savaşı yorumlamak, anlamak ne demektir? Savaşı kim daha iyi, daha doğru veyahut şunda yaşanıyor gibi yorumlayabilir? Onu canlı olarak yaşayıp, sonra ayakta kalan biri mi? Ya bu kişinin çok fazla anlatma, gözlemlene yeteneği yoksa o sadece bir savaş neferiyse ne olacak ondan geriye kalan anlatının değeri. Savaşı anlatmak başka, onu yorumlamak başkadır. Söz konusu adalet olunca, savaşın yorumlanması daha da felsefi hale gelmektedir. Yorumun ve anlamın kişiselliği, savaş da farklı yönleriyle, bütün halinde görmemizi ister. Her savaşın kendine göre özellikleri vardır. Her savaş, kayalıklarla dolu keşfedilmemiş bir deniz gibidir (Clausewitz, 1997: 103). Savaş, insanlığı etkileyen en büyük felaketlerden biridir. Savaş, kötü bir kaçınılmazlıktır (Schoy, 2020). Savaşın tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir (Yayla, 2013: 181). Savaşın içerisindeki belirsizlik, savaşı anlamak isterken bizim, savaş, barış ve adaletin üzerine temelleneceği haklı söylem konusunda çok boyutlu, tüm tarafları gören bir akıl/duygu yöntemiyle olayı ele almamızı gerektirmektedir. Savaş alanının bu belirsizliği, aynı zamanda içerisinde adaletin ve barış şartlarının olası ipuçlarını da barındırmaktadır. Bu bağlamda savaş alanı, barış fırsatlarının da yeridir. O yüzden barış masalarının çoğuna tarafların savaş meydanlarının tozlu kıyafetleriyle geldiğine tarih sahne olmuştur. Ama felsefi olarak bakıldığında her savaş alanı barış potansiyeli taşıdığı gibi, savaşı her barış zamanı da bir savaş ihtimali ile bozulabilir. Bu nedenle bize düşen savaşın acımasızlığını anlarken; barışın ne kadar değerli olduğunu her kuşağa anlatabilmektir. İşte o nedenle savaş hermeneutiği, insanların daha yaşanabilir evren inşasında önemli bir yerde durmaktadır.

İnsanın olduğu her yerde görüş farklılığı olduğu gibi savaş konusunda da farklı düşünce ve söylemler olmaktadır. Savaşı kimileri, bir toplumun ya da devletler topluluğunun isteklerini karşı tarafa zorla kabul ettirmek için ortaya koydukları mücadele olarak görürken; kimisine göre de savaş, uluslararası hukuk yasalarına göre yürütülen silahlı çatışma olarak tarif edilmektedir (Kabadayı, 2014: 95). Tüm görüşler bağlamında savaşı anlamak, onu Tarih Felsefesinin süzgecinden geçirip, hermeneutik bir yöntemle incelemek, savaşı yorumlayarak onun ne kadar insani ne kadar gayri insani olduğunu analiz etmek, insanlığın geleceği için elzem olduğu kadar, savaş felsefecisinin de sorumluluğundadır.

2. SAVAŞIN KISA TARİHSEL SEYRİ VE ANLAMI

Savaş, insanlık tarihinin kaydettiği hiçbir aşamada sevilmemiş, hatta ona karşı kitlesel bir nefret duyulmuş; ama paradoksal olarak hiçbir aşamada da ondan vazgeçilememiştir. İnsanlık doğrudan kendi tarihini çatışmayla başlatmış, kadim kültürlerin evreni algılama biçiminin yansıması olan mitolojileri, iyiliğin ve kötülüğün, gündüzün ve gecenin, göksel ve yer altı tanrıalarının sürekli savaşları ekseninde bugünlere kadar gelmiştir. İlginçtir ki, tarihte belirli coğrafyalarda barış dönemi olma özelliğiyle öne çıkan belirli periyotlar dahi, savaşların gölgesinde gelişmiştir. Bu olumsuz tablo karşısında insanoğlu, barış ortamlarını bile kendi gölgesiyle kamufle eden savaşın, en belirgin özellikleri neler diye düşünmektedir. Savaş terminolojisi üzerine bir

çalışma yapan Varlık'a göre, savaş kavramının belirleyici özellikleri şunlardır: 1) Savaş, kuvvet kullanma halidir. 2) Savaş, düşmanca bir tutum ve/veya eylem içerir. 3) Savaş, hukuki bir durum yaratır. 4) Savaşın faili devlettir. Bu temel belirleyiciler ışığında savaş, devletler ya da devlet grupları tarafından, millî güç unsurlarının bütünü veya bir bölümünün kullanılması yoluyla yapılan ve taraflarca savaş olarak nitelenen, güç kullanılmasını içeren, düşmanca niyet ya da eylem olarak adlandırılmıştır (Varlık, 2013: 128). İnsanın veya toplumların, düşmanca bir niyeti sürekli içlerinde taşımaları ise bir çeşit hastalık olarak bile nitelendirilebilmektedir.

Eğer Montaigne'inin dediği gibi savaş bir insan hastalığıysa; bizim bu hastalığa neden olan faktörleri incelememiz, hastalığı erken teşhis etmemiz gerekmektedir. Eğer bir organın bir kısmının felsefi neştere kurban edilmesi, hastalığın tüm vücuda yayılmasının önüne geçecekse, bu müteessir görev, savaş hermeneutiği yapacak olana düşecektir. Savaş hermeneutiğinin yapılması, savaşı bir yerde başlamadan önleyebilecek, anlam bilimsel açıklayıcı çabaları içermektedir. Tüm tarafların bir şekilde yara aldığı/alacağı savaş, en son çare rafında bile durmamalıdır.

Savaşmadan kazanmak, en büyük başarıdır (Tzu, 2008). Çin tarihi boyunca Taoizm, insan düşünce ve davranışlarında, dalgalanmaların belirleyici gücü olmuştur. Yaşamın, birbiriyle sürekli çelişen güçlerin karışımı olduğunu öneren Taoizm, maddesel ve zihinsel gelişmeyi öne çıkarır, teknolojik gelişmeyi vurgularken, aynı gelişmenin yaratacağı tehlikelere de dikkat çeker; sürekli olarak insanlığın maddi ve manevi yönlerinin dengelenmesine çabalar. Siyaset alanında da Taoizm aynı şekilde hem yönetenin, hem de yönetilenin yanında durarak, zamanın ihtiyaçları çerçevesinde iktidarların oluşmasına ya da yıkılmasına neden olmuştur (Tzu, 2008).

MÖ. Birinci binin ortalarında Çin'i mahveden iç savaşlar sırasında kaleme alınan Tao-te Ching de savaş kavramı konusunda Savaş Sanatı'na (Sun-Tzu kitabı) oldukça paralel bir yaklaşım gösterir. Savaşın kazananlar için bile yıkıcı olduğunu, çoğu zaman üretimi engellediğini belirterek, zorunlu kalınmadıkça savaştan kaçınılması gerektiğini vurgular (Tzu, 2008: 9). Silahlar kötü kehanetin araçlarıdır, bu yüzden onlar, kaçınılmaz olmadıkça kullanılmamalıdır (Tzu, 2008: 16). Taoizm'in savaş sanatı anlamında, Tao felsefesini yansıtan bu doktrin, günümüzde geçerliliğini yitirmiş gözüküyor. 21. yüzyılın ilk çeyreği tamamlanırken başta Ortadoğu coğrafyası olmak üzere dünyanın birçok yerinde savaş, savaş çıkırtkanlığı, iç karışıklık, ticari, teknolojik, hidrolojik, stratejik, uzay araştırmaları ve bilgi temelli çatışmalar ve mücadeleler devam etmektedir.

3. SAVAŞIN NEDENSELLİĞİ VE KÜLTÜR FAKTÖRÜ

Savaş, insan kaynaklı bir olgu olarak bir mekân ve zamanda gerçekleşmektedir. Savaşın gerçekleştiği bu ortamsa aynı zamanda kültürün, toplumun inşa edildiği coğrafyayı teşkil etmektedir. O halde savaşın nedenlerini kültür de belirlemektedir. Tabi ki kültür, tek başına yeterli ve her zaman doğru sonuç verici bir ölçüt değildir. Kültürün tanımı, onu oluşturan koşullar, çağlara göre değişmektedir. Değişmeyen şey ise kültürün, insanlığa ve onun yaşama koşullarına etkisidir.

Bugünün dünyası, kültür ve medeniyetin değil, savaşların ağırlık kazandığı bir yere doğru gitmektedir. Dünya üzerindeki çoğu toplumda, huzursuzluk ve anti sosyal bireycilik artmaktadır. Bu zamanın savaş biçimi, araçları ve nedenleri, geleneksel savaş teorilerini değersiz kılmakta, teknolojinin gücü, insanoğlunun gücünü ezmektedir (Müftüoğlu, 2014: 7). Fakat ne hazindir ki, insana zarar veren doğa felaketlerini, onun saygın mahremiyetini tehdit eden teknolojiyi bu hale getiren de insanın kendisidir. İnsan, bu teknolojiyi, bir kültür ortamında üretmektedir. Dünyada kültür dediğimiz şeyin birçok tanımı yapılmaktadır. Kültür savaşı da içine alan insanlığın ortak maddi-manevi medeniyet deposudur. Bu bağlamda insanoğlunu savaşa sürükleyen ve savaşı önleyemeyen durumlara yönelten faktörler de bir kültür içinde yoğunlaşmaktadır. Bu bakımdan ulusların savaşı ve barışı, kendi kültürlerinden soyutlanamaz. Şuanda dünyaya bakıldığında savaşın olduğu bir yerde bile barış hali diyebileceğimiz çatışmasızlık ortamları var olabilmektedir. Ya da

dünyanın birçok yerindeki çatışma veya savaşların müsebbibi olarak gösterilen ABD'nin, tüm politikacılarının, yurttaşlarının savaş yanlısı bir uygulamayı desteklediklerini iddia etmek gibi genel ifadeler, toptancı yaklaşımlar hiçbir sorunu aydınlatmadığı gibi ulusal bir kutuplaşmaya davetiye çıkarabilecek niteliktedir.

Savaşın kültürü ve mantığı, toplum ilişkilerinin savaşa uygunluğu üzerine kurulmuştur. Bugün savaş olağanlaştıran şey, kültürün içine kodlanmış saldırganlığın, bireylerin belleğinde bir karşılık bulmasıdır (Veysal, 2010: 19). Savaş kolaylaştıran şey, sadece gizli/açık saldırganlık değil, aynı zamanda devlet için değer verilen bir şeyi, düşman tehlikesine karşı koruma olgusudur. Çoğu zaman savaşmak için her iki tarafında haklı gerekçeleri vardır. Bu gerekçeler olmasa bile savaş yapılacaksa, o gerekçe anında oluşturulabilecek boyuttur. En ciddi yasaları bile ordularla koruyup, uygulayan bir toplum düşününüz. Bu toplum ne derece savaştan imtina edebilir. Çünkü insanların ortak iyiliği adına oluşturulan tüm sanatlar, Tanrının ve yasaların korkusuyla yaşamlarını sağlayacak tüm kaideler ve düzen biçimleri iyi düzenlenmiş olmasalar bile, onları koruyacak ve savunacak iyi düzenlenmiş savunmalar olmadıkça boşuna olurdu (Machiavelli, 2018: 14).

Savaş, 20. yüzyıl siyasi tarihinin en can alıcı konularından birini oluşturmaktadır. Modern dünyanın en önemli tarihçilerinden Eric Hobsbawm'ın da tanıklık ettiği gibi 20. yüzyıl bir savaş, katliam, aşırılıklar yüzyılı olmuştur. Savaş, yüzyılın bütününe hükmettiği gibi, sadece savaşan devletleri, uluslararası sistemi, ekonomik yapıları dönüştürmekle kalmamış; korkunç katliam, felaket ve acılara sebep olmuş, sivilleri de doğrudan etkilemiş ve onların da yaşamlarını dönüştürmüştür. 21. yüzyıla ise şiddetin sıradanlaştığı, aşırılıkların neredeyse normalleştiği bir dünya miras kalmıştır (Kurtuluş, 2015: 48).

21. yüzyılın ilk çeyreği tamamlanırken dünya üzerinde hatta Samanyolu Galaksisi dâhil uzayın ulaşılabilen her yerinde multi-disipliner ve çok yönlü bir uluslararası mücadele yoğun şekilde devam etmektedir. Bilim ve onun bir sonucu sayılan teknoloji tüm dünyayı küçük bir eve dönüştürürken; kültürlerarası ilişkileri olumlu-olumsuz yönlerden etkilemektedir. Dünya üzerinde yaşanan savaşların/kargaşaların temelinde kaynakların haklı/çoğunlukla haksız bölüşümü gerçeği yatmaktadır. Bu bakımdan dünyayı anlamak, onun üzerinde yapılan tüm mücadeleleri ana kategorilere yerleştirerek, savaşın ayak sesleri bile hissedilmeden anlaşılıp önlenebilmesini, hatta felsefi olarak insanlık yararına yönetilebilmesinin zorunluluğunu önümüze koymaktadır.

4. İNSAN DOĞASI BAĞLAMINDA SAVAŞ VE FELSEFE

İnsanın nasıl bir varlık olduğu yine insan tarafından farklı yönlerden tartışılmıştır. İnsanın iyi/kötü yönleri, geliştirilebilir/geliştirilemez özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. İnsanın dünyaya gelişini dinsel bir temele dayandıran kutsal metinler, onu iyi/kötü taraflarıyla ele almıştır. Savaşan insanlar da bir topluma mensup olduğuna göre insanın doğası, savaşın doğasını da belirlemektedir. İnsan nasıl bazen acımasız, bazen merhametli oluyorsa, savaşlar da bazen savaş hukukuna bile riayet etmeksizin topyekûn acımasız bir çehreye bürünürken, bazen iki azılı savaşan tarafın bir merhamet zırhına büründüğüne tanıklık yapmaktadır. Dolayısıyla savaşın doğasını anlamak, insanın doğasına felsefi olarak, hermeneutik bir çerçevede bakmayı gerektirir. Bu bakış epistemolojik temelde insanı ve savaşı anlayarak, insanın en erdemli hali olan adalet ortamına kavuşmasını da sağlayacak yapıdadır.

Savaş ile felsefe arasındaki ilgi, savaş felsefesi kavramsallaştırmasını ortaya koymaktadır. Savaş felsefesi, savaş nedir, savaşa ne sebep olur, insan doğası ve savaş, savaş ve siyaset felsefesi, savaş ve ahlak felsefesi gibi konu başlıklarını kapsamaktadır (Moseley, 2020). Bu sıralanan konu başlıklarına bakıldığında, savaşın felsefi analizinde insan doğasından kaynaklanan iyi ve kötüyü aynı anda içermek gibi bir ikileme yolumuz çıkmaktadır. Sorun şurada düğümlenmektedir: İnsanların çoğunluğu tarafından istenmeyen savaş, neden devletlerin çoğunluğunun başına

gelmiştir. Felsefe tarihinde savaşı temel düstur olarak alan (Herakleitos (Cevizci, 1997: 329), Platon, Hobbes, Hint Düşünürü Sri Aurobindo) filozoflar olduğu gibi; savaşı, insan doğasına aykırı bulan, savaşı olumsuzlayan (Sun Tzu, Rousseau¹, Hugo Grotius², Hume³, Locke⁴) gibi filozoflar da vardır. Savaşın doğasına bakmak, bir nevi insanın doğasına bakmaktır. Savaşın nedenselliğini sorgulamak, bir nevi insanın varlığını, varoluşunu, özgürlüğünü, kötülüğünü/iyiliğini sorgulamak değil midir?

Dünyada var olan tüm nesnelerin ve bilim dallarının kökeninde kendi sahalarına has epistemolojik değerler bulunmaktadır. Yani olgunun bilgisi hem olguyu var edip hem de onu diğer var olanlardan ayırt etmemizi sağlamaktadır. Bu bakımdan savaşın temelindeki bilgi ile felsefenin bilgisi gayesel olarak birbirlerinden ayrılmaktadır. Sun-Tzu'ya göre tüm savaşlar aldatmacalara ve şaşırtmaya dayanır (Tzu, 2008: 45). Demek ki savaşın epistemolojik kökenini taktiksel bir yeti oluştururken; felsefenin kökenini bilgi sevgisi ya da arayışı oluşturmaktadır. Bu bağlamda savaşı yorumlamak, savaş ve felsefe arasındaki bilgi farkını da görmeyi zorunlu kılmaktadır.

Savaşa felsefi olarak bakmak, bir bakıma 'değişme' olgusunu da tartışmaya açmak demektir. Hilmi Ziya Ülken'e göre Sokrates'ten önceki felsefe dünyasında birbirine zıt iki düşünce anlayışına şahit oluruz. Bunlardan Elea Okulu denen birincisine göre (Zenon, Parmenides) varlık vardır, yokluk yoktur. Hareket ve değişme görünüşten ibarettir. Asıl varlıkta mutlak sükûn vardır. Buna tam karşıt olan Heraklit'e göre her şey değişme halindedir. Âlem zıt kuvvetlerin çarpışmasından doğan devamlı bir hareket ve değişmedir. Ateş o devamlı değişmeyi ifade eder. Âlemin kanunu savaştır (Ülken, 1972: 1-2). Buradaki savaş evrendeki her şeyin, bir şeyden başka şeye dönüştüğü, değişim anlamına gelmektedir. Savaşları da psikolojik, fiziksel, iktisadi etkileriyle birlikte ele aldığımızda, çoğu olumsuz olmakla beraber birçok değişime tanık oluruz. Tabi ki her değişim gelişim değildir. Ayrıca savaş da herhangi bir değişimin sonucunda ortaya çıkabilir. Ya da istenmeyen değişimleri, gelişmeleri yaratabilir. Savaş, sadece ülkelerin sınırlarını değiştirmekle kalmaz, insanların duygularını da değiştirebilir. Bu değişen duyguların en önde geleni, güvenin yerini korku duygusunun almasıdır. Savaşın getirdiği korku hali, tüm insanları çatışma çemberine çekebilir.

İnsanların büründüğü bu korku hali, diğer insanlardan da korkmalarına ve onlarla anlaşamamalarına yol açmaktadır. Diğer insanlarla anlaşamamalarının sebepleri arasında o kişileri tanımamaları dolayısıyla onlarla iletişim kurmamaları sayılabilir (Walker, 2017: 22). İletişim kavramı içerisinde çatışmayı anlamayı da gerektiren yapıdadır. Çatışma ve çözüm her ikisi de senin heybende yan yana bulunur. Kimi zaman çözümün üzeri biraz tozlu olabilirken; çoğu zaman çatışmacı yön altın gibi parlar. İşte burada yapacağın seçim de senin yetilerin, çatışmayı yönetebilecek kapasiten devreye girer. Çünkü çatışma, nasıl ele alındığına bağlı olarak şiddetle ya da barışçıl çözümle sonuçlanabilen yoğun bir anlaşmazlıktır (Walker, 2017: 7).

İnsanoğlunun kendi hemcinsi ile anlaşamamasının nedeni sadece bir iletişim kopukluğu mudur? Bu soru savaşların ve çatışmaların çok nedenli olduğunun üstünü örtmez. Çünkü insan aynı zamanda bilinçli yanlışların ve kasıtlı yanlış anlama-anlatmaların da varlığıdır. Montaigne Denemeler adlı eserinin 'Kökleşen Yanılmalar' adlı bölümünde şöyle der: Bir kişinin yanılması bütün halkın yanılmasına yol açar, bütün halkın yanılması da sonradan teklerin yanılmasına. Böylece yanlışlık elden ele geliştikçe gelişir, biçimden biçime girer; o kadar ki işin en uzağındaki tanık en yakınındakinden daha çok şeyler bilir; olayı son öğrenen ilk öğrenenden daha inançlı olur. Bunda da şaşılacak bir şey yok; çünkü insan bir şeye inandı mı ona başkasını da

¹ Toplum sözleşmesi, insan özgürlüğü ve doğal yaşam bağlamında savaş karşıtlığı.

² Doğal hukuk ve doğal yaşama verilen önem, savaş hukuku ile ilgili çalışmaları bağlamında savaş karşıtlığı.

³ Rasyonalite eleştirisi ve liberalizme dair fikirleri bağlamında savaş karşıtlığı.

⁴ Rasyonalite eleştirisi ve liberalizme (Hoşgörü üzerine, Yönetim Sistemi ve İnsan Zihni üzerine eserleri bulunmaktadır) dair fikirleri bağlamında savaş karşıtlığı.

inandırmayı bir borç sayar, kolay inandırmak için de anlattığına dilediği gibi çekidüzen vermekten, bir şeyler katmaktan çekinmez. Karşısındakinin karşı koyma gücünü kırmak, onun kafasının alabileceğini sandığı gibi konuşmak ister (Montaigne, 2011: 121). Kişinin böylesi olumsuz bir konuşmayı yapmakta ki amacı, ikna ve hitabetin gücünü kullanarak, muhatabını düşünmeden olumlu-olumsuz bir konuda düşünce sahibi yapmaya çalışmak olabilmektedir. Böylece hazır düşünceli hale gelmiş insan, aynı zamanda en kolay yönetilebilecek insandır. İnsanın bu olumsuz durumdan kurtulması, akıl, mantık ve gönül bilgisinin kullanılarak, kişinin karşısına çıkan tüm bilgileri, felsefi bir süzgeçten geçirmesine bağlıdır. Yoksa savaşa, çatışmaya götüren yanlış bir bilginin dağıtıcısı konumuna düşebilir. Dağıtılmış olan bu yanlış/tutarsız bilgiler ise insanoğlunu hakikat yolundan alı koyabilir. O yüzden insanoğlunun geçeceği her hakikat, adalet ve barış köprüsü, doğru bilgi üzerine inşa edilmelidir. Doğru bilgi, insanın akli ve ruhunun işin içinde olduğu bilgidir.

Clausewitz'e göre 'ruh hali' manevi unsur olarak, savaşta kullanılan güçler üzerinde her zaman çok önemli bir etkidir (Clausewitz, 1997: 109). Ruh kavramının olduğu yerde hemencecik insan belirir. Çünkü insana ait iyi/kötü tüm değerler onun ruhundan gelmektedir. Savaş da bile bu ruh hali etkinse, o zaman bu ruh halini önce savaşın onulmaz yaralayıcılığını kanıksayan, sonrasında da barışı özümseyen bir hale getirmek tüm kişiöğlunun görevidir.

Savaşa bakmak, bir ölçüde savaşan tarafın psikolojisine inebilmeyi gerektirir. Bu psikoloji doğru-yanlış bir hedef üzerine kuruludur. Savaş bir iletişim ve çıkar çatışmasıysa; o halde kişinin ruh hali yani cesareti, esareti, korkuları bu çatışmanın seyrini belirlemektedir. Montaigne korkuya dair şöyle söyler: "Savaşın bir döneminde bir hayli hırpalanmış, yara bere içinde kalmış askerleri ertesi gün yeniden düşmanın üstüne yürütebilir, ama içlerine korku düşmüş askerleri önlerine bile baktıramazsınız." (Montaigne, 2011: 140). Montaigne savaş bir insan hastalığıdır der (Montaigne, 2011: 148). Montaigne, Denemeler adlı kitabının Yamyamlar Üstüne bölümünde, savaşa meyleden insanla, yamyamı karşılaştırır. İnsanlar topraklarını genişletmek, yarın kavgası, miras ve servet bölüşümü, düşmana düşmanlık ötesi tutum gibi konularda yamyamlardan geri kalmaktadırlar. Çünkü yamyamlar birbirlerine böyle davranmamaktadırlar (Montaigne, 2011: 148-150). İnsanlar, hırsla, kibire, kıskançlığa kapıldığında birçok canlıdan daha merhametsiz, gaddar olabilmektedir. Bu aynı zamanda diğer canlılara göre sanatsal yönü olan insanın, nasıl kendisiyle çelişkiye düştüğünü göstermektedir. Çünkü insan savaşı da barışı da sanatsallaştırmakta hatta bazen savaşı bile stratejik olarak sanat gibi telakki ederek, adına kitaplar yazabilmektedir.

Savaş üzerine bu yazıyı kaleme almaya kalktığım zaman, savaş üzerine yazılanların ya savaş tarihi ya da savaş sanatı adıyla nitelendirilmekte olduğunu gördüm. Sonra şu soruyu sordum: Savaş bir sanat mıdır? Sanatın konusu estetik felsefesinin alanına girdiği için burada etraflı bir açıklama yapmamız mümkün değildir. Ancak sanat kuramlarına (yaratma, taklit, oyun) baktığımızda savaşın nasıl bir sanat olduğu doğrusu merak konusudur. Ama savaş sanatını, bir savaş stratejisi olarak olumlu-olumsuz anlamda alırsak, belki savaşın, gereksiz bir sanat olduğunu söyleyebiliriz. Savaş ne sanat ne de bilimdir. Savaş çoğu kez başka sanatlarla ve bilimlere benzetilmiş ve bu birçok yanlışla yol açmıştır (Clausewitz, 1997: 140). Clausewitz'e göre savaş, insan ilişkilerinin özellikle kanlı bir boyutudur. Sanata ve bilime benzemez, ancak benzetilecekse kanlı bir ticarete benzetilebilir. Savaş, çoğunlukla idrakımızı aşan duygularla açığa çıksa da; akıl yoluyla çözülebilir ve içerisindeki iyi ve kötü ayırılabilir (Clausewitz, 1997: 141). Savaşı felsefi olarak anlama noktasında yukarıdaki akıl vurgusu işe yarayabilir.

Savaş sanata benzetilemezse de, sanata malzeme sunma, eleştirel figürlerin yaratılmasına neden olma bağlamında ele alınabilir. Bu manada sanatın savaşa, savaşın sanata etkisi kaçınılmazdır. Savaşlar, insanlık tarihinde köklü dönüşümlere neden olmuş, sanatçıların, sanatı ve hayatı algılayışları ise bu dönüşümler içinde hem biçimlenmiş, hem de aynı süreci biçimlendirmiştir (Aslan, 2016: 61). Savaşların yaşattığı felaketleri resimleriyle tartışan sanatçıların, resimlerine gösterdikleri dayanaklar, savaşların sanat anlayışlarında yarattığı etkiler ve savaşlar karşısındaki

kişisel tutumları bağlamında, sanatın uzun tarihsel serüvenin kavranması açısından son derece önemlidir (Aslan, 2016: 61). Burada savaşı olumlu bir olgu olarak değil, acının, kederin tarihini tuvale, figüre, taş a yeteneğiyle yansıtan sanatçıyı harekete geçiren olumsuz bir yaşantı formunda gördüğümüzü belirtmeliyiz. İnsanlık, savaşın acımasızlığını yaşamadan en azından kendinden öncekilerin yaşadığı acıyı sembolize eden sanat ürünlerine bakarak, olabildiğince savaştan kaçınmanın yollarını bulmaya çaba göstermelidir. İnsanın bu gayretinde savaş felsefi olarak çözümlemek, olası uygun yollardan birisi olarak gösterilebilir.

5.SAVAŞ HERMENEUTİĞİ

Savaş, ortaya çıkmak için tek sebebi olmayan yegâne olgulardan biridir. Clausewitz'in deyiimiyle savaş, hiçbir zaman mutlak bir sonuç doğurmayan şeydir (Clausewitz, 1997: 42). Bu bakımdan savaş gibi ortaya çıkması, sonuçlanması çok yönlü olan bir olguyu anlamak da meseleye etraflıca bakmayı gerektirmektedir. Savaş olgusuna hermetik yaklaşmak, bir nevi savaşın içinde olmayı gerekli kılar. Savaşı yaşamak, her zaman onu anlamak anlamına gelmez. Hatta savaş yaşayan kişiler, bazen onu hiç hatırlamak istemezler. Savaş, bir nevi hatırlanmak istenmeyenlerin içirimidir. Belki de savaş meydanları, insanların, toplumların, devletlerin hafıza kaybının yaşandığı yerlerden biridir. Tüm olumsuzluklarına rağmen 2011 yılından bu yana Suriye İç Savaşının da gösterdiği gibi savaş, bazen tüm kötülüklerin açığa dökülmesini sağlamakta, bir yandan da dünyanın insani silüetini göstermektedir. Savaş bir yandan olası terör örgütlerini açığa çıkarmakta, beslemekte, çeşitlendirmekte bir yandan da olası yardım kuruluşlarını, derneklerini, farklı ülkeden insanların bir araya gelmesini sağlamaktadır. Savaşa verilen anlam, savaşın yorumlanması ben ve öteki algısına göre değişmektedir. Savaş, bir yerde tarihin darağacında da yargılanmaktadır. Bu nasıl olmaktadır: şöyle ki, her savaş kendinden önceki savaşlara göre tarih arenasında değerlendirilebilmektedir. Tabi savaşlar değerlendirilirken, barış süreçleri ve barışın ne, nasıl, ne oranda yapılarak sürdürülebileceği konusu da gündeme gelmektedir. Velhasıl savaş anlamak, onu tatbik etmekten ya da yaşamaktan ayrı bir süreci önümüze getirmektedir. Savaşı anlama süreci, savaşın derin bilgisi ve anlamı üzerine kurulacak olan “Savaş Hermeneutiği” kavramsallaştırmasıyla temellendirilebilir. Savaş hermeneutiği, savaşın epistemolojik (bilgisel) verilerini sınıflandırıp, bunları tarihsel bağlamından koparmadan insan anlağının bilgisine sunacaktır. Savaşın hermeneutiğini yapmak, savaş yönetmek, yeni savaş stratejilerine kuramsal ve kavramsal alt yapı oluşturmak görevini üstlenmek değildir. Savaş hermenutikçisi savaş anırken, barışa giden yolları daima anlağında tutan kişidir.

“Savaş ile ilgili normal ve insancıl bir görüşe sahip olabilmek için tek bir olasılık vardır: savaşın farkında olmak ve savaş, kendileri asla cephede bulunmamış savaş çıkırtkanlarından dinlememek. Bunun dışındaki her şey kendini kandırmak, kendini aldatmak, soyut şeylerle kendini uyuşturmak ve kendinden geçmek anlamına gelir (Hoş, 2011:1; Zweig, 2010).” Savaşı anlamak illaki ona şahit olmak ya da savaşa bizzat katılmış olan birinden dinlemekle olacaksa, bu zor bir ihtimal gibi gözükmektedir. En azından sonucu taraflar için acımasızca olan savaşlar için. Ayrıca dünya savaşlarını anlatan birçok tarih kitabı bulunmaktadır ve bu yayınların çoğu geçmiş, tanık olanlar üzerinden vermektedir. Demek ki burada esas olan anlatıcı/aktarıcı kişinin olayın özüne sadık kalmasıdır. Savaşın özüne sadık kalma, tehlike olgusunu anlamayı ve ona cesaretle yaklaşmayı gerektirir. Bu yaklaşma, savaş sonlandırmak, barışı sürekli kılmak için gösterilmesi gereken dört ana erdemden biri olan cesaret duygusuyla gerçeklik kazanabilir.

Savaşı anlamak, biraz da cesareti, tehlikeyi anlamak değil midir? Tehlike algısı, belki de savaş bile başlatan baş unsurlardan biridir. Neyin daha tehlikeli olduğu veyahut hangi şeyin tehlikeli bir duruma nereye kadar dayanacağı sorusu, kişiden kişiye ve ortama göre değişmektedir. Hele ki söz konusu ortam savaş alanıysa, tüm doğrular büsbütün gözden ve zihinden kaybolabilir. Bu noktada Clausewitz adeta şöyle der gibidir: Savaş alanı, tehlike oyunu sahnelenen tiyatrodur.

Savaş alanı, cesaretine güvenen insanın bile gördüklerine, duyduklarına inanmadığı, normal insanların ise katlanabileceği boyutta olamayan bir yerdir (Clausewitz, 1997: 74-75). Buna katlanabilmek ancak acıyı içselleştirmekle olabilir.

Savaşı anlamak, yorumlamak biraz acıyı anlamak ve yaşamak değil midir? Bu anlamda Lévi-Strauss'un bir anlatısına başvurmak istiyorum: Bir kabile reisinin çok sevdiği eşi ölür. Adam çok acı çeker ve karısının yüz hatlarını içeren portresini yaptırmak ister. Köyden köye dolaşır yapacak kimseyi bulamaz. Kendi köyündeki heykeltıraşa gelir gelmez, heykeltıraş adamın derdini anlar, karınla seni birlikte gezinirken görmüşlüğü var ama sizin o anınızın görüntüsü hafızamda pek yok ancak bir deneyeyim der. Sonrasında portreyi bitirir ve adama sunar. Adam memnun kalır ve borcunu sorar. Heykeltıraş şöyle cevap verir: "Gönlünden ne koparsa," diye cevaplar, "senin kederini anladığımdan yaptım bunu, dolayısıyla fazla bir şey vermene gerek yok (Lévi-Strauss, 2014: 88)." Burada karşdakinin-ötekinin kederini/sevincini anlamamanın birçok şeye bedel/çözüm olabileceğini görmekteyiz. Savaşın yol açtığı/açacağı kederi de önceden buna benzer bir yöntemle, içselleştirmeye anlayabiliriz. Bunu anladığımızda belki de olası birçok savaş önceden durdurabilmenin imkânlarını da elde etmiş oluruz. Savaş bir kötülük olarak görülürse, Sokrates'in insan bile bile kötülük yapmaz, eğer kötülük yapıyorsa o kötülüğün bilgisini bilmeyişindendir deyişi bizim için yol gösterici olabilir. Savaşı anlamak, kötülüğün bilgisini bilmek ise bu, bir nevi savaşın hermeneutiğini yapmak anlamına gelir.

Savaş akıllı, ahlaksız bir oyun mudur? Savaş haksızlık yapanları, zulümkar olanları hakka davet midir? Savaş güç hegemonyası mıdır? Savaşın bir anlamı var mı? Savaşın tarafların doğruluğunu, haklılığını nasıl ayırt edebiliriz. Eğer söz konusu savaş hermeneutiği ise iş epey çetrefilli olacaktır. Çünkü o zaman her iki tarafı, hatta savaşın ortamını, nedenlerini, öncesini, sonrasını, savaşın yaşandığı-yaşanacağı kültürel faktörlerin tamamını felsefi bir potada eritmek gerekecektir. Bunu yaparken amaç, hakikati arama yolunda savaşın felsefi analizini yapmaktır.

Savaşın felsefi incelemesini yaparken, ereksel nedenler bağlamında "*nimetin laneti*"⁵ kavramsallaştırmasını kullanacağız (Walker, 2017: 16). Yani Ortadoğu petrol rezervleri, Afrika altın madenleri o coğrafyadaki ülkelerin başına sömürülme, emperyalizmin tekeline girme de dâhil nimetin lanetine uğrarcasına bir sürü felaketlerin gelmesine yol açmıştır. Bu bakımdan farklı sebepler örnekliğinde savaşlara bakabiliriz. Dini, siyasi, tarihi, ekonomik sebeplerden ileri gelen bazı savaş ve çatışma örnekleri verebiliriz:

1. Dini bakımdan ilk insan olarak Hz. Âdem'in, Kur'ân-ı Kerîm'e göre (Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2003: el-Bakara 2/35-39) yasak ağaçtan, Kitâb-ı Mukaddes'e göre (Kitâb-ı Mukaddes, 2018: Yaratılış, 2/15-20) iyiyi ve kötüyü bilme ağacından yemesi sonucunda cennetten kovulması ve dünyaya atılması arasındaki çatışma ilişkisi,
2. Habil ile Kabil arasındaki nefsi kıskançlık kıssasının kardeş anlaşmazlığı görünümü (Mâide 5/27-31),
3. Yazı icat edildikten bir süre sonra kayda geçirilen en eski savaş MÖ 2700'de gerçekleşti. Sümerler (bugünkü Irak'ta) ile Elamlar (bugünkü İran'da) arasında yaşanan bu savaşın en temel nedeni, arkeolojik verilere bakılırsa, toprak ve yaşamsal kaynaklardı (Walker, 2017: 12).
4. Doğu dünyasının zenginliklerini yağmalamak gizli gayesiyle yapılan Haçlı Seferleri (1096-1550), (Varlık, 2013: 123).
5. Ekonomik savaşlar çoğunlukla hegemonyacı ve emperyalist ögeler taşımaktadırlar. Çin'i ticarete zorlamaya yönelik olarak İngiltere ve Çin arasındaki Afyon Savaşları (1839-1842), Sincan'a eşit

⁵ Bu kavramsallaştırmada Niki Walker, kaynakça da belirttiğimiz "İnsanlar Neden Savaşı" kitabında servete, madenlere, elverişli coğrafya'ya (Yazarın eklemesi) sahip olmanın sizi (İnsan, Ülke, Şehir olarak) potansiyel savaş mağduru ya da müsebbibi yapabileceğini ifade etmektedir.

olmayan bir ticaret antlaşmasını dayatan Rusya'nın Çin'e 1858'de saldırması, Fransa'nın Çin-Hind Savaşı (1884-1885), Avrupalı devletlerin Japonya'ya karşı 1895'de giriştikleri savaş, ticaret savaşlarının bazı örnekleridir. I. ve II. Dünya Savaşlarında Batılı devletlerin Orta Doğu'daki mücadeleleri, ABD'nin Irak'a müdahalesi ve 2011 yılından bu yana devam eden Suriye'de çatışmalar, stratejik enerji kaynaklarına el atmaya yönelik savaşlardır (Varlık, 2013: 123).

Savaşı analiz etmek bakımından, belki savaşların neden çıkmadığını anlamak da neden çıktığını anlamak kadar önem arz etmektedir (Walker, 2017: 39). Bu bir bakıma 'barışın güzelliği, savaş anında anlaşılmış' deyişini hatırlatmaktadır. Burada hesaba katılması gereken insan doğasının niteliğidir. İnsan doğası kimi filozoflara göre iyi; kimilerine göre kötü tabiatlıdır. Dolayısıyla 1986 Sevilla Şiddet Bildirisi'nin yazılmasına temel olan argümanda da sorulan soru insan tabiatı savaşa meyilli mi, insan beyni şiddet dolu mu, savaşa yol açan bir içgüdü var mı şeklinde, insanı araştırmaya dönük sorulardı (Varlık, 2013: 54; Dünyalılar, 2020). Bu sorulara, bazı bilim insanları şu şekilde cevap verdiler: Biyoloji insanlığı savaşa mahkûm etmemiştir. İnsanlık biyolojik karmaşanın sınırlarından kendini kurtarabilir. Savaşı yaratan insan, barışı da yaratabilir. Hepimiz bunun sorumluluğunu taşıyoruz. Bilim insanları çalışmaların sonunda, 'Şiddete Karşı Sevilla Bildirgesi'ni kaleme aldılar ve kafalardaki sorulara bilim açısından cevaplar verdiler. Savaş eğilimi bize atalarımızdan kalıtım yoluyla geçmemiştir. Savaş ya da herhangi bir şiddet davranışı genetik olarak bizim doğamızda yoktur. İnsanlığın evrimi içinde saldırgan davranışların, öteki tür davranışlara üstün geldiğini söylemek yanlıştır. İnsan beyninin şiddeti taşıdığı doğru değildir. Bizi toplum koşullandırıp zorluyor. Nörofizyolojimizde bizi şiddete zorlayan bir şey yoktur. Savaş içgüdü ve herhangi bir motivasyondan kaynaklanmaz. Bu bildirge 1989 Unesco Genek Konferansı'nda kabul edildi ve tüm bilimsel mercilere gönderildi. Binlerce üye, kurum ve kuruluş bu bildirgeyi onayladı (Varlık, 2013: 54; Dünyalılar, 2020). İnsan tabiatından kaynaklanmayan bu savaş algısı, kutsal metinlerin her türlü canlıya karşı yaşam hakkını savunmak gerektiğini ifade eden buyruklarından da çıkarabilir. İnsan, düşmanın bile akıllı, ahlaklı olmasını istemek zorundadır. Çünkü ahlaklı bir düşman, savaş anında savaş hukukuna, esirlerin haklarına riayet edebilir. Bu bağlamda adil ve adil olmayan savaşlardan bahsedilebilir.

Savaşın, ahlak ve adalet düşüncelerinden etkilenmesi fikri, savaş kadar eskidir. Bu genellikle dini inançlardan çıkmaktadır ve dünyanın büyük dinlerinin çoğuna özgüdür. Örneğin, eski Hindu metinleri "adil" savaşlar ve "adil olmayan" savaşlar arasında ayırım yapmaktadır. Buradaki adil savaşlar dharma ve ilahi hukuka uygun olan savaşlardır. Kitapta yöneticilerin, insancıl olmayan silahları kullanmasından kaçınması, esirler, yaralılar vs. unsurlar hakkında adil olması tavsiye edilmiştir (Baker, 2009: 268). Savaşı tarafların adil olması ise savaş kararını veren üst yönetim mekanizmalarına, iktidar sahiplerine ve politikacılara bakmayı gerektirir.

Savaşı anlamak, politik olanı kavramayı getirir mi? sorusu, savaş hermeneutiği bağlamında çok önem arz etmektedir. Çünkü politika, geniş anlamda halkın yönetimi olarak alınırsa, savaş da esasında politik bir karardır. Bu yüzden Clausewitz, bir toplumun-tüm milletlerin ve özellikle uygar milletlerin- savaşı, mutlaka politik bir durumdan doğar ve politik bir etkenden çıkar, demektedir. Ona göre bundan dolayı savaş politik bir eylemdir. Savaş politikanın, başka araçlarla devamından başka bir şey değildir. Zira politik amaç, gaye; savaş ise araçtır, araç hiçbir zaman amaçtan ayrı düşünülemez (Clausewitz, 1997: 52-53). Savaş politikanın farklı bir görünümüyse ve savaş ile politika arasında araç-amaç ortaklığı var ise o zaman esasında savaşın bir düşünce savaşı olduğu iddiasını ileri sürebiliriz. Zaten çoğu şey ilkin düşüncede başlamaz mı? Düşüncenin doğasını anlamak, savaşın da doğasını anlamaya götürebilir. Savaşın doğasının en çok anlaşıldığı yere ulaşıldığında, sanırım barışa da o oranda yaklaşılabilecektir.

Gerçek savaş, anlamını yaşamın gereklerinden alan, düşüncenin savaşıdır. Bu savaş insanın daha da insanlaşması yolunda bir yavaşlayıp bir hızlanarak sürüyor. İnsanoğlu kendine karşı giriştiği bu savaşı kazandığı zaman dünyaya bütün rahatlığıyla yerleşecek. Kanlı savaşlar,

toplumların toplumlara egemen olmak için ya da daha doğrusu toplumların toplumları sömürmek için giriştikleri savaşlar ancak bir bilinç yetkinliğinde anlamını yitirebilir, bu yüzden insanlığın yüksek düzeyde bilince ulaşması aynı zamanda ona mutluluğunun kapısını açacaktır. Ancak, öyle görünüyor ki, insanın kendisiyle savaşı hiç bitmeyecek. Her zaman biraz daha iyiyi oluşturarak çağlar boyu sürecektir (Timuçin, 1999: 30). Aslında savaşa dair en kötü düşünce de savaşın, iyi olanı bulmanın veya kötü olanı yok etmenin eşleniği olarak görülmesidir. Daha iyi olan neden savaştan kurulamıyor/bulunamıyor? Bu soru insanla iç içe olanların sorması ve cevaplandırması gereken bir yapıdadır. Çünkü insanlık tarihi, savaşa karar verenlerin/vericilerin devletler olduğunu açık seçik bir biçimde göstermektedir (Çotuksöken, 2012: 98). Demek ki devletleri yönetenlerin savaşın yol açacağı travmaları öngörmeleri, kararlarını ortak akılla almaları gerekmektedir.

Sanki insanlık, barıştan gittikçe uzaklaşıyor. Demokrasi ve barış kültürünü hiçe sayan, şiddet kültürü her yeri kuşatıyor. Araçsal akıl önceki dönemlerden çok daha yoğun bir biçimde şiddet kültürüne hizmet ediyor ve tüm insanlık, çok ağır bir bedel karşılığı kazanılmış olanları sanki bir bir terk ediyor. Yeni bir “hümanizma” devrimine her zamankinden daha çok gereksinmemiz var gibi görünüyor (Çotuksöken, 2012: 154-155). Kant *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme* adlı eserinde savaşın hususi bir saike ihtiyacı olmadığını, köklerinin insanın tabiatına uzandığını, hatta insanın zafer aşkıyla, her tür menfaatçi saikten bağımsız sürüklendiği asil bir iş olduğunu belirtmektedir (Kant, 1960: 31). İnsanlık git gide barışın uzağına, savaşın tuzağına düşmektedir. Umberto Eco’ya göre savaş, “yararlı” sonuçlara ulaşmayı sağlasa ve makul bir olasılık olarak düşünülse bile reddedilmelidir. Eco’ya göre alternatif bir çözüm olmasa bile savaşın olanaksızlığını dile getirmek entelektüelin görevidir (Eco, 2019: 15-27). Bu görev ancak kendini insanlığa adayabilen insana ait olacaktır. Bilen insanın bilme işlevine ait olan özelliklerden birisi de eleştiri ve yorumdur (Topakkaya, 2019: 212). Kişioğlu savaş bilgi-eleştiri ve yorum süzgecinden geçirerek, gerçek manada insanlaşacaktır. Çünkü yorum, bu evrende yaşamının, var olmanın ispatı, “insan” olmanın olmazsa olmazıdır (Otacı, 2010: 440). İnsan aklını kullandığında, her zorluğa karşı kolay çözümler bulabilir. Devlet akli da savaştan, barış şartlarını tesis edebilir. Bu bağlamda Atatürk’ün “Yurtta barış, dünya da barış” ilkesi, tüm toplumlar için geçerli olabilecek bir düsturdur. Nasıl şuanda dünyamız, Covid 19 adı verilen ve neredeyse dünyanın tüm devletlerini etkileyen ölümcül bir salgın sonucunda bir araya gelmeye çalışıp, çözümler aramaktaysa; dünyamızın geleceği adına da savaşların olmaması ve daimi barış ortamının sağlanabilmesi için en azından ortak bazı insani ilkelerde adımların atılması gerekmektedir. Bu çok idealize bir görüş değildir. Çünkü dünya küresel tehdit ve fırsatların yayılabilmesi adına, teknolojik olarak çok küçülmüştür. Bu küçülen dünyada, tüm devletlerin iyiliğe doğru adım atabilmeleri gerçekçi bir gerekliliktir. Bu gereklilik adımı, dünyamızın doğası, kaynakları, insan gücü ve bio çeşitliliği daha fazla tahrip edilmeden tüm insanlık adına atılmalıdır.

6. SONUÇ

Savaş ve adalet felsefi olarak bakmak, savaşın kökenindeki epistemolojik ön yargılarla mücadeleyi, barış temelli göze almaktır. Sonucu binlerce acılara matuf olan her savaş, belki de baştan önlenebilecek, hatalı bilgilerin yol açtığı tezlerle başlatılmıştır. O halde savaş ve adalet hermeneutik bakış, bir yandan savaşın keskin kılıçlarını paslanmaya mahkûm ederken, diğer yandan barışın akılcı, anlamacı, uzlaşmacı portresini çizmeye çalışma denemesidir. İnsanlık 21. yüzyılın ilk çeyreğini tamamlarken birbirini adalet içinde anlamaya, akıl ve gönül bilgisini birleştirerek, daha yaşanılabilir bir dünya kurmaya daha fazla ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Savaş ve adalet mücadeleleri hep meydanlarda, siyasi arenalarda yapıp tartışılmalı da, aslında esas savaş epistemolojik (bilgisel) yanılgılar üzerinden ve onulmaz hisler yoluyla ortaya konmaktadır. Vicdanının sesine akıl ve mantığının sesini katamayan insanlık, öfkesinin sesini hemen duyup, ötekileştirmenin zırlı atına atlayıvermektedir. Çözüm yollarından birisi savaş ve adaleti hermeneutik bir anlamaya/yorumlamaya tabi tutmaktır. Bu anlama süreci kalıcı çözüm arayışlarının

yerinin savaş meydanları, kazanılmış topraklar değil felsefe, akıl ve ahlakla yoğurulmuş insan zihni ve yüreği olduğunu haykırmaktadır. İnsanlık sırtında bir yük gibi taşıdığı tarih heybesinden çağların yorgun önyargılarının oluşturduğu kinli metinleri bir kenara koyarak, aynı heybedeki barışa, insanlığa davet eden metinlere bakarak, evreni adalet yurdu haline getirmeye çalışmak zorundadır. İnsanlık evrensel uzlaşmayı, bilgi paylaşımını, adaletin tesisini, kaynakların eşit dağılımını dünya kötü bir sona evrilmeden, anlamacı bir bakışla ele almalıdır.

Savaşın son çare olduğu sözü dünyamızda epeydir geçerliliğini yitirmişe benziyor. Çünkü savaşın son çare olması demek, esasen erdemın ilk çare olması demektir. Erdemli olmaksa bilgiyi, insana, evrene saygıyı ve bunun yanında savaşın doğuracağı maddi-manevi tüm tahribatları da bilmeyi gerektirmektedir. Erdeme verilen bu önem geri plana atıldığında, insanoğlunun dünyayı nasıl yaşanılmaz bir yer haline getirdiğini/getireceğini ise izah etmeye gerek yok sanırım.

Savaş ve adaleti bir arada alarak, aslında her ikisini de anlamaya çalışıp buradan savaşa hermeneutik bir gözle bakılmıştır. Adalet, bir nevi tüm insanlığın düşüdür. Savaş ise temelde düşünmeyen ancak çoğu zaman kaçınılmayan bir olgudur. Öyleyse insana düşen her ikisini de anlamaktır. Çünkü anlamaya başlamak, yarım kalan insanlığı tamamlamaya teşebbüs etmektir. Bu başlangıç, zirvesi insanlık olan erdem dağlarının ilk basamağıdır.

KAYNAKÇA

- Aslan, E. & Karaaslan, S. (2016). “Sanatta Gerçekçilik Kavramına Savaş Olgusu Üzerinden Bakmak”. *İdil Dergisi* 6(28): 45-63.
- Clausewitz, C. V. (1997). Savaş Üzerine, çev. Şiar Yalçın, Spartaküs Yayınları, 2. Basım, İstanbul.
- Çotuksöken, B. (2012). İnsan Hakları ve Felsefe, Papatya Yayıncılık Eğitim, İstanbul.
- Dünyalılar. “İnsan Şiddet Genleri mi Taşıyor?”. (Erişim 4 Nisan 2020). <https://dunyalilar.org/insan-siddet-genleri-mi-tasiyor.html/>
- Eco, U. (2019). Beş Ahlak Yasası, Çev. Kemal Atakay, Can Yayınları, 11. Basım, İstanbul.
- Grotius, H. (2011). Savaş ve Barış Hukuku, çev. Seha L. Meray, Say Yayınları, İstanbul.
- Hoş, H. S. (2011). “Haklı Savaş ve İnsancıl Hukuk”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kabadayı, T. (2014). “Felsefenin Işığında Haklı Savaş Üzerine Kısa Bir Deneme”. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 72(1): 95-98.
- Kant, I. (1960). Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme, çev. Yavuz Abadan & Seha L. Meray. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No.33, Ankara.
- Kur’ân-ı Kerim Meâli.(2003). çev. Halil Altuntaş & Muzaffer Şahin. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 4. Basım, Ankara.
- Kitâb-ı Mukaddes. (2018). Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul.
- Kurtuluş, B. (2015). “Aşırılıklar Çağı’nın Mirası: Hobsbawm’ın Tarih Anlayışı Çerçevesinde Savaşın Dönüşümü”, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 8(2):48-69.

- Lévi-Strauss, C. (2014). Hepimiz Yamyamız, çev. Haldun Bayrı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Montaigne. (2011). Denemeler, çev. Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 21. Basım, İstanbul.
- Müftüoğlu, A. (2014). Küresel İhtiraslar ve Küresel Kuşatma, Hece Yayınları, Ankara.
- Machiavelli, N. (2018). Savaş Sanatı, çev. Alev Tolga, Say Yayınları, İstanbul.
- Moseley, A. “The Philosophy of War”, Internet Encyclopedia of Philosophy (IEP), (Erişim 2 Nisan 2020). <https://www.iep.utm.edu/war>
- Nietzsche, F. (2006). Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Sakıncası, Çev. Mustafa Tüzel, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Otacı, C. (2010). “Hermeneutik (Yorum Bilim) ve Ceza Kanunlarının Yorumu”. TBB Dergisi 89: 439-491.
- Schoy, O. İ.G. M. “General Gerhard Von Scharnhorst : Mentor Of Clausewitz And Father Of The Prussian-German General Staff”. (Erişim 24 Mart 2020). https://www.cfc.forces.gc.ca/259/181/82_schoy.pdf
- Timuçin, A. (1999). “Savaşın Düşünsel Anatomisi”. Felsefelogos Dergisi ‘Savaş Felsefesi Sayısı 8(3): 25-30.
- Topakkaya, A. (2019). Hukuk Hermeneutiği, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Tzu, S. (2008). Savaş Sanatı, çev. Adil Demir, Kastaş Yayınevi, 3. Basım, İstanbul.
- Ülken, H. Z. (1972). Genel Felsefe Dersleri, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Varlık, A. B. (2013). “Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım”, Avrasya Terim Dergisi 1(2): 114-129.
- Veysal, Ç. (2010). Savaşın Felsefesi, Etik Yayınları, İstanbul.
- Walker, N. (2017). İnsanlar Neden Savaşı, çev. Şahika Tokel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Gaye Yavuzcan, G. (2012). “Kitap Tanıtımı”, Tarih İncelemeleri Dergisi 27(1) (Temmuz 2012), 281-288. Dünya Savaş Tarihi, Haçlı Seferleri, Selçuklular, Eyyubîler ve Osmanlılara Karşı, (ed.) Kelly De Vries, çev. Emir Yener, 5 (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 1097-1444.
- Yayla, M. (2013). “Hukuki Bir Terim Olarak Siber Savaş-Cyber War”. TBB Dergisi 104: 177-202.
1. Stephens, A. & Baker, N. (2009). Savaşı Anlamak, çev. Süleyman Yazır, Phonenix Yayınevi, İstanbul.